

Tárgy: A Tizenhatos Konferencia zárójelentése és a francia–olasz vámunió kérdése

A párizsi Tizenhatos Konferencia zárójelentésének elkészítését a francia közvélemény nagy érdeklődéssel, de ugyanakkor egyre fokozódó idegességgel és szkepticizmussal figyelte. A francia belpolitikai pártok vezetői magánnyilatkozataikban éppúgy, mint a francia napilapok többsége kommentárjaikban egyre inkább kifejezést adtak ama meggyőződésüknek, hogy akkor, amikor a Tizenhatos Konferencia delegátusai a zárójelentés megszövegezésénél egyre inkább kénytelenek az amerikai kívánságoknak engedni, egyre jobban csökken a hatályos és gyors amerikai pénzügyi segítség lehetősége. Hogy a Tizenhatos Konferencia munkálatai mennyire nem juttatják közelebb Franciaországot és a többi tizenöt államot a Marshall-beszédben megcsillogatott segítséghez, azt a francia közvélemény szemében mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy a francia kormány képviselői a segítséget a következő hat kritikus hónapra már nem is a Marshall-terv megvalósulásától várják, hanem a Marshall-terv keretein kívül eső gyorssegélyektől, amelyekért az utóbbi hetekben hol Londonban, hol Washingtonban kopogtattak. Ezeknek a lépéseknek az eredménye egyelőre rendkívül sovány. Lowatt, amerikai h. külügyminiszter szeptember 4-én elhangzott kijelentéseiben, amelyekben célzást tett arra, hogy még az év vége előtt hiteleket kell nyújtani a nehézségbe jutott európai országoknak, a francia sajtó fájdalmasan hiányolta a kívánatosnak tartott dollárösszeg megjelölését, és megállapította, hogy a Lowatt által ajánlott megoldás (a Nemzeti Rekonstrukciós Bank és az Export–Import Bank által nyújtandó kölcsönök) nem felel meg a várakozásoknak, amennyiben nem az amerikai pénzügyminisztérium által finanszírozandó élelmiszer- és nyersanyagszállításokról van szó a háborús bérlet- és kölcsönrendszer vonalán, hanem egyszerű magánhitelekről, amelyek rendkívül megkötik az adós helyzetét.

Robert Schuman pénzügyminiszter londoni utazása szeptember közepén sem vezetett kézzelfogható eredményre. Schuman felhasználta azt a körülményt, hogy a Nemzetközi Bank igazgatósági ülése alkalmából vezető amerikai pénzügyi szakértők (így Mac Cloy, a bank vezérigazgatója és Snyder amerikai pénzügyi államtitkár) Londonban tartózkodnak, és előadta a francia kívánságokat. Cloy válaszában rámutatott arra, hogy a bank rendelkezésre álló eszközei egyáltalában nem teszik lehetővé azt, hogy a kritikus periódusban az európai államok hitelszükségletét fedezhessék. Persze emellett bizonyos nem precíz kijelentéseket tett arra nézve, hogy úgy a Bank, mint a nemzetközi Pénzügyi Alap bizonyos segítséget tudna nyújtani „ideiglenes válságok esetén”.

Ugyanakkor, amikor a francia politikai körökben növekvő szkepszissel figyelik az amerikai segítségre vonatkozó precíz információk teljes hiányát, megdöbbenéssel látják, hogy az amerikai követelések a Tizenhatos Konferencia résztvevőivel szemben egyre konkrétabb formákat öltenek. Clayton, Douglas, Caffery és Kennan szeptember eleji párizsi tárgyalásai a konferencia vezetőivel nem maradtak titokban, és a francia sajtó több-kevesebb iróniával regisztrálta, hogy a konferencián forma szerint részt sem vevő Egyesült Államok kategorikusan leszegezték Washington kívánságait:

Az európai termelés növelése pontos tervek alapján, a széntermelés prioritásának és a pénzügyi stabilitásnak a biztosítása, végül a kereskedelmi együttműködés kimélyítése vámuniók segítségével. – Beavatott körökben már ekkor is megállapították, hogy Amerika feltételeket szab anélkül, hogy a maga részéről kötelezettségeket vállalna. Ez a kritika még csak fokozódott, amikor a szeptember elején követelt változtatások alapján létreho-

zott zárójelentés-tervezetet Clayton amerikai államtitkár élesen kritizálta és elutasította. A rendkívül mérsékelt hangú és az amerikai orientációjú politika mellett kardoskodó „Le Monde” szept. 13-i vezércikkében feltűnő módon tükröződik vissza a francia delegátusok megütközése a Clayton-féle visszautasítás felett. Clayton kritikája – írja a lap – annyit jelent, hogy a zárójelentés papírkosárba dobását kívánja azon indoklással, hogy jelenlegi formájában azt sem az amerikai Kongresszus, sem az amerikai közvélemény nem fogadhatná el. A „Le Monde” azután „brutálisnak” nevezi ezt a rendreutasítást és megállapítja, hogy az amerikaiak és a tizenhat európai kormány között a konferencia kezdete óta ellentét van: az európai gazdasági együttműködési bizottság feladatát sohasem értelmezték azonos módon.

Clayton kritikájának az volt a kiindulópontja, hogy a konferencia elsősorban az európai államok szükségleteinek statisztikáját állította fel, márpedig ehhez szerinte nem lett volna szükség konferenciára, ezt minden állam egyedül is elvégezhette volna. A delegátusok elhanyagolták azt, ami a legfontosabb: egy kooperációs terv megszerkesztését. A Marshall-javaslat – szerinte – ezt elvárta, mert hiszen az amerikai segítség eme javaslat szerint csupán kiegészíténé az európai kölcsönös segítséget. Clayton a kívánt segítség összegét túl magasnak ítélte, bár [a] zárójelentés megszerkesztői a szeptember elejei amerikai szuggesztióknak megfelelően négy évre korlátozták a megsegítési időszakot évenként csökkenő részletekben. Clayton ezenkívül azt is kifogásolta, hogy az egyes államok termelési és hiányadatai nem elég részletesek. Végül kifejezést adott azon kívánságának, hogy a javak és munkások szabad áramlásának útjában álló európai vámhatárok mielőbb lebontassanak.

Akármenyire egyöntetű is volt a francia parlamenti pártok és a sajtó visszhangja az újabb amerikai követelésekkel szemben, a francia kormány csakhamar elszánta magát arra, hogy az amerikai javaslatokat nemcsak hogy elfogadja, de magára vállalja azoknak képviselőjét is a Tizenhatos Konferencián, ami nem is volt könnyű feladat, mert hiszen Svédország, Norvégia és Svájc részéről éles, Nagy-Britannia részéről pedig óvatosabb ellenzékkel kellett számolnia. A kongresszus zárójelentésének ismeretében már most meg lehet állapítani, hogy a francia delegáció elérte célját, amennyiben egyhangúlag elfogadott zárójelentés jött létre, amely sok tekintetben alkalmazkodik a Clayton-féle követelésekhez.

Sir Oliver Franks angol delegátus, aki Bevin távollétében a konferencia elnöki tisztjét töltötte be, csatlakozott a francia kezdeményezéshez, miután megállapodott a franciákkal abban, hogy Anglia csupán a vámunió kérdésének tanulmányozásával foglalkozó bizonytalan hatáskörű bizottságban fog részt venni. Franciaország, valamint azon más kontinentális államok, amelyek a vámuniók megalapítására vonatkozó kötelező ígéret megtételére hajlamosak, ezt a zárójelentéstől teljesen függetlenül fogják megteremteni. (Eddig Franciaország, Olaszország, másrészt Törökország és Görögország tettek ilyen többé-kevésbé kötelező jellegű nyilatkozatokat, amelyek Clayton kívánságainak sokkal inkább megfelelnek, mint az angolok által elfogadott „Commission d'Études” formula. De még az utóbbi formulát is csak tizenhárom állam fogadta el a tizenhat közül (Svédország, Norvégia és Svájc ugyanis nem írták alá a vámunió kérdését tanulmányozó bizottság megalakítására vonatkozó nyilatkozatot).

Francia és angol javaslatra tehát a konferencia szeptember 12-én elhatározta, hogy záróülését, mely 15-ére volt kitűzve, elhalasztja és átírja a zárójelentést a következő hat pont (Clayton követelései) szemmel tartásával.

1. Egy állandó jellegű szervezet felállításának a kérdése, amely szervezet a Tizenhatos Konferencia programjának megvalósítását ellenőrizné.

2. Megtalálni azt a formulát, amely kötelezettség formájában fejezné ki a tizenhat nemzet azon elhatározását, hogy a zárójelentésben lefektetett célokat meg fogja valósítani.

3. A Marshall-terven kívül eső hitelforrások megjelölése, megszerezhető segítség kérdése főként az ipari felszerelés felújításának támogatására.

4. A kereskedelem akadályainak eltüntetése.

5. A belső pénzügyi stabilitás helyreállítására vonatkozó kötelezettségek és

6. azoknak a céloknak és elveknek lefektetése, amelyek a tizenhat állam közös akcióit jellemzik.

Ez a hat pont, amelyet Sir Oliver Franks és Alphant szeptember 12-én tettek közzé, természetesen nem tükrözik pontosan Clayton kívánságait, hanem azoknak az igyekezeteknek az eredménye, amelyeket Franks és Alphant kifejtettek, hogy olyan formulákat találjanak a zárójelentés átírására, amelyek elég messze mennek az amerikai kívánások teljesítése felé anélkül, hogy lehetetlenné tették a zárójelentés egyhangú elfogadását. De még eme letompított formában is megállapítható, hogy az amerikai követeléseknek három fő céljuk volt: 1. nyugat-európai gazdasági blokk mielőbbi kiépülése, lehetőleg vámunió formájában, de legalábbis kötelező erejű nyilatkozatok és permanens ellenőrző bizottság segítségével; 2. az amerikai export elé háruló európai kereskedelmi és vámpolitikai akadályok lebontása; 3. az Amerikából kért segélyösszeg csökkentése az európai kölcsönös megsegítésre vonatkozó erőfeszítések fokozásával és más kölcsönforrások bekapcsolásával.

A Franks és Alphant által közzétett hat pont tehát bizonyos fokig elködösíti a tulajdonképpeni amerikai követelést, melynek lényege:

Egyrészt a szovjetellenes amerikai külpolitikai program alátámasztása Nyugat-Európában, másrészt az amerikai gazdasági expanzió biztosítása és harmadszor a kölcsönösszeg leszállítása, melyet az amerikai Kongresszus és az amerikai közvélemény húzódozása tesz indokolttá Clayton előtt. Hogy az általam 1. alatt összefoglalt amerikai követelések (nyugati gazdasági blokk) mennyire politikai jellegűek, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a svájci kormány hagyományos semlegességi politikájára való hivatkozással tagadta meg az állandó európai gazdasági ellenőrző komisszió elfogadását mindaddig, amíg nem biztosították arról, hogy nem állandó jellegű intézményről van szó, és amíg nem korlátozták a bizottság működési idejét négy évre. Ugyanígy a svéd, [a] norvég és [a] svájci delegációk távolmaradása a vámunió-tanulmányozási bizottság megállapítására vonatkozó javaslattól kétségtelenül elsősorban nem gazdasági, hanem politikai aggályok következménye. Ugyanígy világossá válik a vámunió-követelés politikai jellege, amikor tekintetbe vesszük, hogy a politikailag legszorosabban Washingtonhoz fűzött kormányok, úgymint a római, [az] athéni és [az] ankarai kormányok követték csak Franciaországot azon az úton, hogy a bizottság megalakításán túlmenően kötelező erejű nyilatkozatot tegyenek a vámunió kérdésében.

Szeptember 13-án hangzott el a francia és olasz közös nyilatkozat, amely szerint a két kormány vegyesbizottságot alakít a két állam közötti vámunió megvalósításának tanulmányozására. A bizottságot a két kormány már meg is alakította, és a bizottság tárgyalásait Rómában meg is kezdte, és azt a feladatot kapta, hogy 1947. december 31-ig tegyen jelentést a két kormánynak. Mindegyik delegáció tíz tagból és egy elnökből áll. A huszonkét tagú vegyesbizottság elnöki székében váltakozva M. Drouin[?] francia és Grazi olasz fődelegátus foglalnak helyet. Az elnökök albizottságokat alakíthatnak és szakértőket vonhatnak be a bizottság munkájába. A két delegáció kapcsolatát egy állandó titkárság biztosítja.

Az olasz-francia vegyesbizottság nemcsak vám- és adókérdésekkel, de valutapolitikai, iparpolitikai, agrárpolitikai és közlekedésügyi kérdésekkel [is] foglalkozik, továbbá a munkaerők vándorlásának kérdésével. Campilli, a Tizenhatos Konferencia olasz fődelegátusa a vegyesbizottság megalakulása alkalmával olyan kijelentést tett, hogy öt-nyolc évig is eltarthat, amíg a vámunió létrejön, mert hiszen „szükséges, hogy a két ország gazdasági élete progresszíve összeilleszkedjék gazdasági megrázkódtatások létrehozása nélkül”. Campilli hozzátette, hogy az olasz-francia gazdasági unió az úgynevezett „nemzetközi kereskedelmi Charta” keretében kell, hogy megvalósuljon, amiből nyilvánvalóan következik, hogy az olasz és a francia kormány Amerika exportérdekeire is tekintettel lesz - hiszen az amerikai inspirációjú ún. nemzetközi kereskedelmi Charta alkalmazása a tervezett vámunióknál az egyik alapvető kívánsága volt a párizsi amerikai kiküldötteknek.

Nem titok, hogy az Olaszországgal való vámunió terve Franciaországban nem népszerű. A sajtó a tárgyalásokat agyonhallgatja, és ha mégis foglalkozik velük, azon aggodalmának ad kifejezést, hogy Franciaország itt is gazdasági és politikai áldozatokat hoz, csak azért, hogy eleget tegyen az amerikai kívánságoknak.

A vámunióra vonatkozó francia hivatalos politikát tehát ugyanaz a kritika éri a francia politikai élet tényezői és a közvélemény részéről, mint a Marshall-tervvel kapcsolatos hivatalos politikát: Franciaország acceptálja az amerikai követeléseket anélkül, hogy Amerika kötelezettségeket vállal volna és anélkül, hogy a francia kormány saját politikai és gazdasági érdekeinek érintetlenségét előre kikötötte volna.

Bizonyos koncessziót jelent a francia közvélemény felé Alphand francia fődelegátus azon többször megismételt kijelentése, amely szerint az ajtóknak nyitva kell maradnia a Kelet felé is. Sem Alphand, sem a többi delegátusok nem rejtették el azon véleményüket a konferenciát befejező értekezleteken, hogy a kelet-európai országok gazdasági erőforrása nélkül egészséges európai gazdasági életet felépíteni nem lehet.

Felmerül a kérdés, hogy a közvélemény és a szakértők eme egységes magatartása ellenére, miért halad tovább a hivatalos francia politika ezen az úton. A legfőbb ok kétségtelenül az, hogy a rendkívül súlyos francia gazdasági helyzettel a jelenlegi francia kormány belpolitikai gyengesége folytán megbirkózni nem tud. A rendkívüli szénhiány következtében már az ipari gépezet kezd megbénulni, és az elektromos áram korlátozásai sokkal korábban és sokkal nagyobb arányokban kezdődtek meg az idén Franciaországban, mint tavaly. A rendkívül rossz termés következtében a közellátási nehézségek is tetemesen fokozódtak. A belpolitikai és gazdasági nehézségek a munkásság körében akut elégedetlenséget váltanak ki, melynek következményei sztrájkok és 7 millió munkaóra elvesztése az év első felében. Az államháztartás egyensúlyát még mindig nem sikerült helyreállítani, és az infláció növekszik, a kiskereskedelmi árindex az év eleje óta közel 40%-os emelkedést mutat. Érthető, hogy az ilyen válságjelenségek közepette a mai francia kormány nem a belső erőfeszítéstől, hanem az amerikai segítségtől várja a gyógyulást. A mai kormánykoalíció minden egyes pártjában ezenfelül többé-kevésbé érezhető azon tőkés köröknek a befolyása, akik nemcsak magángazdasági, hanem politikai okokból is helyeslik az egyoldalú amerikai orientációt, és mintegy társadalmi háttérét alkotják a jelenlegi francia gazdaságpolitikának. A francia nemzeti érdek nyilvánvalóan elmentébe került eme befolyásos csoportok osztályérdekével, de a jelek szerint a jelenlegi francia kormánypolitika képviselői, függetlenül magukat tömegeiktől, továbbhaladnak a népszerűtlen irányban.

Tekintettel arra, hogy az amerikai pénzügyi segítségre való spekulációt minden más szempont elé helyező jelenlegi francia kormánypolitika súlyos veszélyeket rejt magában

a németországi francia politika szempontjából is (l. 107/Pol.-1947. sz. kapcsolatos jelentést),¹ számolni kell a francia közvélemény elégedetlenségének fokozódására.

PIL 283. f. 12/109. ó. e. (egykorú másolat)

¹ L. e kötet 327. sz. levelét.

322. KÁROLYI MIHÁLY MIHÁLYFI ERNŐHÖZ

(Párizs, 1947. szeptember 22.)

A magyar külügyminiszter úr még 1946. február havában rendeletileg megszüntette Szalay Jeromos lelkész megbízását a párizsi magyar katolikus missziónál és őt azonnali hatállyal visszarendelte. Szalay Jeromos nem tett eleget a visszarendelési felhívásnak, és agresszív hangú levélben értesítette Auer Pál követet arról, hogy semmiféle utasítást nem fogad el egy olyan kormánytól, melyet nem ismer el. A párizsi Magyar Házban elfoglalt hivatali helyiségét is csak azzal a feltétellel hagyta el, hogy azt átadhatja helyettesének, Rezek bencés rendi lelkésznek, aki addig mint hitoktató helyettesítette Szalayt a párizsi magyar iskolában. Auer követ abban a hiszemben, hogy csupán néhány hetes átmeneti megoldásról van szó, és azután a magyar kormány kiküld egy demokratikus felfogású és politikailag leigazolt lelkészt Párizsba, beleegyezett abba, hogy Rezek minden állami megbízás és fizetés nélkül átvehesse Szalay helyiségét és ott fogadhasza azokat, akik a magyar kath. misszióhoz akarnak fordulni.

Sajnos a Külügyminisztériumnak az az ígérete, hogy megfelelő lelkész rövidesen kikerül Párizsba, mindmáig nem teljesedett be, és Rezek most már hetedik hónapja vezeti a párizsi Magyar Házban levő szociális missziót, Szalay pedig továbbra is mint a párizsi magyarok lelkésze fungál, amennyiben a párizsi érsek megbízásából az Eglise des Etrangers-ban¹ miséznek, ezekre a misékre és beszédekre munkatársai útján hívja a magyarokat, és legutóbb pl. személyesen ment el a moissoni táborban levő magyar cserkészekhez, hogy rábírja őket arra, hogy részt vegyenek az ő Szt. István-ünnepélyén az Eglise des Etrangers-ban. Helyettese Rezek páter, aki mint tábori lelkész került Németországba, majd francia fogolytáborba a nyugatosokkal együtt, nálam nem jelentkezett, és működéséről semminemű jelentést nem tesz sem a követségnek, sem a Külügyminisztériumnak.

Fentiekre való tekintettel rendkívül sürgősnek tartom azt, hogy a Külügyminisztérium és a magyar egyház megfelelő lelkészt küldjön ki a párizsi magyar misszió élére. Amennyiben ilyen lelkész kiküldése záros határidőn belül nem látszik lehetségesnek, kérek távirati úton utasítást arra nézve, hogy Rezek páter Magyar Ház-beli működése beszüntetendő-e. Véleményem szerint az a körülmény, hogy az új magyar lelkész kiérkezéséig a Magyar Házban a kath. missziónak helyisége nem lesz, nem tekinthető katolikus szempontból különösebb sérelemnek, mert hiszen a református lelkész már hónapokkal ezelőtt önszántából átadta ottani helyiségét a Magyar Vöröskereszt párizsi kirendeltégének és lakásán intézi a református misszió ügyeit.

MOL XIX-J-30-b 1. doboz 1/b (egykorú másolat)

¹ Külföldiek temploma.